

UNIVERZITA KARLOVA
I. lékařská fakulta

Oponentský posudek disertační práce

Název:	Vznik a vývoj prvních zařízení s léčebnými programy pro pacienty závislé na alkoholu v Českých zemích, na Moravě a Slezsku: analýza historického a institucionálního rámce a kontextu vzniku, vývoje a zániku těchto programů do roku 1945
Autor práce:	Mgr. Jaroslav ŠEJVL
Obor:	Adiktologie
Oponent:	doc. PhDr. Eva MOROVICOVÁ, PhD., MPH
Institute:	Psychiatrická klinika Lékařské fakulty Univerzity Komenského a Univerzitní nemocnice Bratislava, Mickiewiczova 13, 813 69 Bratislava

1. Did the thesis research generate significant new knowledge in a scientific area?

Predložená dizertačná práca prináša poznatky o vzniku a vývoji prvých inštitúcií a programov na liečbu pacientov závislých na alkohole na území bývalého Československa. Je kombináciou kapitol skoncipovaných v rámci prípravy dizertácie a štúdií zverejnených v rôznych vedeckých a odborných časopisoch, čím sa vytvára mozaika textov so zameraním (alebo v súvislosti) s hlavnou témou dizertácie. Práca je prevažne historická, hoci autor vo viacerých detailoch pristupuje k predmetu dizertácie ako adiktológ, čo je prirodzeným znakom prác zameraných na dejiny medicíny alebo ďalších vedeckých oblastí. Dizertácia je spracovaná na základe historických prác, ktoré sú príbuzného zamerania a čiastočne už charakterizujú danú problematiku, na báze štúdia dobovej odbornej literatúry, v neposlednom rade však aj využitím a spracovaním archívnych prameňov.

Za najprínosnejšie môžeme považovať práve tie časti práce, v ktorých autor na základe archívnych materiálov posunul poznanie histórie prvých protialkoholických liečební v Československu, kde preukázal dobrú znalosť terajšieho stavu problematiky, ktorú doplnil pomerne rozsiahlym archívnym výskumom. Za prínosné treba považovať aj snahu o komparáciu pomerov s inými krajinami, ako aj sprístupnenie niektorých archívnych materiálov súvisiacich s minulosťou protialkoholických liečební, ktoré sa dajú použiť aj na porovnanie s neskorším vývojom či súčasnosťou.

Mozaikovitá štruktúra dizertácie prináša niektoré úskalia. Jednotlivé časti dizertácia vykazujú istú nehomogénnosť, ktorá sčasti zrejme vyplýva z rôznorodosti miest publikovania (rôzne časopisy). Bohužiaľ táto nesúrodosť nebola odstránená alebo vyvážená ani tými časťami textu, ktoré tvoria viacerých článkov, alebo k tomu, že niektoré informácie sú spracované podrobnejšie, iné len enumeratívne. Úvodná kapitola o alkohole a alkoholizme (kap. č. 4) je spracovaná detailne, jasne odráža zaniatenosť a záujem autora o danú problematiku, chýba však v nej bezprostrednejšie prepojenie s ťažiskovým predmetom dizertácie, alebo analogický spôsob nazerania. Na kulturologický pohľad na problematiku alkoholizmu je to málo, voči liečbiam v Československu ako keby odťažito

Klinika adiktologie
I. lékařská fakulta Univerzita Karlova
Apolinářská 4, 120 00 Praha 2
IČ: 00216208
DIČ: CZ00216208

veľa. Naopak chýba podrobnejšie priblíženie politických, sociálnych a kultúrnych pomerov medzivojnového Československa (prípadne aj historicky predchádzajúcich štátnych útvarov) – prirodzene v súvislosti s problematikou alkoholizmu, jeho príčinami a dôsledkami. V tomto ohľade je dizertácia „málo historická“.

2. Is the methodology scientifically sound and described in a way that allows reproducing the experiments? Were relevant international ethical standards and rules of good scientific practice adhered to?

Práca je výsledkom štúdia a následnej obsahovej analýzy archívnych prameňov, dobovej a časopiseckej literatúry, ako aj prác odborníkov na základe systematického vyhľadávania pramennej literatúry a archívnych zdrojov. Treba zvlášť oceniť šírku využitia publikovaných zdrojov, ale osobitne aj pomerne široký záber archívnych prameňov, najmä z archívov v Čechách a na Slovensku, prinášajúce originálne, doteraz neznáme detaily, výsledky.

Následnú obsahovú analýzu a diachronický spôsob výkladu považujem za vhodne zvolenú, možno s výčitkou málo intenzívneho využitia titulov z histórie Československa a jeho predchodcov, špecificky zo sociálnych dejín, prípadne aj historickej sociológie. V úvodných častiach používané spojenie „naše historické území“, od ktorého sa odvíja samotný výklad, pôsobí v historickej práci dosť vágne a nepresne. Autor sa tu dostáva do rozporu s názvom (zadaním?) dizertácie – „v Českých zemích, na Moravě a Slezsku“ – pričom píše aj o spolkoch miernosti na Slovensku (Hornom Uhorsku), o liečebni v Istebnom a pod., čo nás určite teší, ale do istej miery odráža metodologicky nepresné zakotvenie práce.

Istý otáznik sa vynára aj v súvislosti s odkazmi na metodologické východiská dizertácie, ktoré sú výhradne z oblasti psychologického výskumu, preto nemusia byť tie najvhodnejšie z hľadiska spracovania historickej problematiky. Je zjavná snaha autora o aplikáciu metód kvalitatívneho výskumu, napr. v časti 7 „Diskuse a závěr“, ale predsa by som odporučila vychádzať aj z historickej metodológie.

3. Does the thesis demonstrate a solid understanding of the state-of-the-art in the research area and the knowledge of the most important and current literature?

Autor sa zvolenej téme venuje už dlhšiu dobu a jednotlivé ciele dizertačnej práce priebežne napíňal, o čom svedčí prehľad jeho publikačných výstupov, ktoré napokon v práci využil v kapitolách, ktoré sa venujú podmienkam vzniku a konštituovaniu jednotlivých protialkoholických liečební, ich činnosti, ako aj okolnostiam ich zániku.

V publikovaných štúdiách preukázal širokú poznatkovú bázu a dobrú znalosť danej témy k jej komplexnejšiemu spracovaniu.

Slabším miestom môže byť len hľadanie širších sociálno-historických súvislostí (osobitne vo vzťahu k slovenským alebo uhorským dejinám, kde sa vyskytujú aj chyby), čo však zrejme súvisí s metodologicky nepresným zakotvením práce, na ktoré sme poukázali v predchádzajúcom bode.

4. Are the results presented clearly, with the appropriate controls and statistical analysis?

Výsledky, ku ktorým sa autor na základe analýzy jednotlivých prameňov a spracovania dopracoval, sú prezentované jasne, zrozumiteľne, s viditeľnou snahou o komparatívny a syntetizujúci prístup k výstupom iných odborníkov v danej oblasti, alebo z iných regiónov. Experimentálne kontrolné metódy a štatistická analýza výsledkov sú v tejto súvislosti irelevantné.

5. Are the results discussed in relation to the research of others, and does the thesis demonstrate a good understanding of the implications of the work in a broader scientific context.

Autor zapracoval najdôležitejšie výsledky odborníkov, ktorí sa predmetnej problematike venujú, do svojej dizertácie, rozšíril v nej tieto poznatky na základe svojich úvah a archívnych výskumov. Výber témy a dosiahnuté výsledky svojím obsahom dobre zapadajú do širšieho kontextu výskumu danej problematiky a je predpoklad, že sa stanú východiskom inak koncipovaných historických prác, ako aj porovnávacích štúdií.

6. Is the candidate's contribution to each aspect of the thesis (conception of ideas, experiments [e.g. which figures in an article], writing of an article) clearly stated and did she/he appropriately acknowledge any contribution by others?

Ako som na to vyššie poukázala, pramenná báza práce je dostatočne široká a podľa odkazov je jasne rozlíšiteľný autorov prínos. Istá nerovnomernosť je aj v tejto oblasti prítomná, keď okrem viacerých autocitácií chýbajú práce iných autorov so zameraním na danú problematiku, alebo keď niektoré časti prinášajú výrazne väčší počet detailných citácií ako iné časti výkladu, ktoré sú rozsahom a významom porovnateľné.

7. Is the candidate's contribution to the research and publication(s) sufficiently large to award her/him with a PhD?

Považujem za škodu, že dizertácia nie je spracovaná v podobe jednoliatej monografie o problematike prvých programov a inštitúcií na liečenie pacientov závislých na alkohole v Československu, čím by sa odstránili niektoré duplicity v úvodoch alebo duplicitné zaradenie niektorých (obsahovo identických) článkov do prílohy. Hlavným potenciálnym prínosom takéhoto spôsobu spracovania by mohlo byť odstránenie nehomogénosti a možno aj väčší priestor na priblíženie sociálne-historického zázemia vzniku a vývoja liečebných programov a inštitúcií.

Záver

Autor svojou publikačnou činnosťou a predloženou dizertáciou preukázal schopnosť tvorivej vedeckej práce v predmetnej oblasti. Jeho práce rozšírili a obohatili naše poznatky o vývoji programov a inštitúcií zameraných na liečbu závislosti na alkohole v Československu, ako aj v širšom kontexte.

Doporučuji / ~~nedoporučuji~~ k obhajobě

Otázky a poznámky oponenta:

- 1) Existujú podrobnejšie štatistické údaje o pacientoch v Tuchlove? Aký bol podiel pacientov zo Slovenska – ak takýto údaj je známy?
- 2) Československý abstinentský zväz mal už na začiatku 20. rokov 20. storočia zámer zriadiť protialkoholické poradne. Boli tieto zámery úspešné už v medzivojnovom období?
- 3) Použili sa niektoré skúsenosti z prvých českých liečební (príp. z Istebného) pri zakladaní programu „Apolináře“?

Bratislava 28. 6. 2020

doc. PhDr. Eva Morovicsová, PhD., MPH